वि+यव विवादे यवनभोजनादिना संवर्गे उपभोगे च।
आ+भोजने आहारः। नानास्थानस्थितानामेकत्रवहनने च
अधि+आ+तर्के अन्यत्रस्तुतपदस्यान्यत्रार्थनाकर्षणे च।
अभि+आ+आभिमुख्येनाहरणे।
उद्+आ+दृष्टान्ततयोपन्यासे कथने च।
प्रति+उद्+आ—प्रतिरूपतया उपन्यासे।
परि+आ+परित आहरणे [विषयेभ्यो मनसो निवारणे च
प्रति+आ+तन्त्रेण पठितानामेकैकस्य ग्रहणे प्रत्याहारः
वि+आ—कथने शब्दोत्पादव्यापारे।
सम्+आ—संग्रहे नानास्थानस्थितानामेकत्रोपन्यासे संघाते च
उद्+उत्तोलने उत्क्षेपणे च।
अभि+उद्+आभिमुख्येन उद्धरणे। अभितो वा उत्क्षेपणे।
प्रति+उद्+प्रतिकूलतया प्रातिरूप्येण वा उद्धरणे।
उप+सामीप्येन आनतीकरणार्थं दाने उपढौकने।
प्रति+उप+प्रतिरूपतया उपढौकने।
नि+नितरां हरणे हिमनिस्रवणे च।
निस्+(र)बहिष्करणे अपसारणे च।
परि+दोषादिनिवारणे।
प्र+ताडने निघाते।
प्रति+प्र+प्रतिरूपतया ताडने।
प्रति+प्रत्ये हरणे प्रतिरूपतया हरणे च।
वि+देशविशेषेण गत्यादिना उत्तोलनहरणार्थव्यापारे विहारः।
वि+अति परस्परमेकजातीयक्रियाहरणे आ०।
सम्+आहरणे ताडने च। [भोजने यथा सुखोपसंहारः,
उप+सम्+प्रकरणपठितस्य स्थापने अन्यत्र पठितस्यान्यथा
हृ बलात्कारहरणे भ्वा०पर०सक० अनिट् वैदिकः। लङ्हर्षि
अहारीत्। [दयस्थिते त्रि०।
हृच्छय पु० हृदि शेते शी-अच्। १कामदेवे हृषा०। २हृ-
हृच्छूल न० ६त०। शूलरोगभेदे वैद्यकम्।
हृणी लज्जायां कण्ड्वा०आत्म०अक०सेट्। हृणीयते अहृ-
णीयिष्ट "हृणीयते वीरवती न भूमिः" भट्टिः।
हृणीया स्त्री हृणीय-भावे अ। निन्दायाम् अमरः।
हृत(द्) त्रि० हृ-क्विप् तुक् च। १हारिणि। पृषो०तस्य दः,
हृदयस्य हृदादेशो वा। २हृदये ३मानसे च न० अमरः।
हृतकर्म्म पु० ६त०। भयादिहेतुके हृदयकर्म्मणि।
हृत त्रि० हृ-क्त। १अपहृते २स्थानान्तरं गमिते च ३विभक्ते
हृदय न०हृ-कयन् हृदुक् च। १मनसि २वक्षसि च त्रिका०। हृद्
एति इण-अच्। परब्रह्मणि "हृदयं तस्माद्धृदयम्" छा०उ०
हृदयग्रन्थि पु० हृदयस्य ग्रन्थिरिव। अविद्यासम्बन्धरूपे
संसारबन्धे "भिद्यते हृदयग्रन्थिः" इति भागवतम्।
हृदयङ्गम त्रि० हृदयं गच्छति गम-ख तुम् च। १युक्तियुक्ते
२मनोहरे त्रि० अमरः "हृदयङ्गममूर्त्तिस्त्वम्" भट्टिः।
हृदयस्थान न०हृदयस्य मनसः स्थानम् हृदयरूपं वा स्थानम्
वक्षःस्थले हेमच०। [दनि। हृदविन् तत्रार्थे लटा०
हृदयिक त्रि० हृदयं प्रशस्तं मनोऽस्यास्य ठन्। प्रशस्तचित्ते
हृदयेश पु० ६त०। १भर्त्तरि २भार्यायां स्त्री हेमच०।
हृदावर्त्त पु० हृदिस्य आवर्त्तः। अश्वस्य हृदयस्थे आव-
र्त्ताकारे रोमावलीभेदे त्रिका०। [हरिव०१८अ०।
हृदिक पु० अवस्थाजातस्य कृतवर्म्मपितरि यादवभेदे
हृदिकात्मज पु० ६त०। कृतवर्म्मणि यादवे।
हृदिस्पृश् त्रि० हृदि हृदये स्पृश्यतेऽसौ कर्म्मणि क्विन्
अनुक्ष०। १हृद्ये मनोज्ञे। कर्त्तरि क्विन्। २मर्म-
स्पृशि दुःखदे च। [क्रमेण तद्देशवासिनि त्रि० स्त्री०।
हृद्रोल पु०पर्वतभेदे सोऽभिजनोऽस्य ञ। हृद्रोलीय तिलादि-
हृद्ग्रन्थ पु० हृद् पद्मादि ग्रन्थ-अच्। हृद्ग्रन्थे राजनि०
हृद्य न० हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वात् हृद्+यत्। १सुखत्वेच
(दारचिनि) बबदर०। २मनोज्ञे त्रि०अमरः। ३दन्तिना-
मोषधौ स्त्री। ४वर्णसन्धिभेदे पु० मेदि०।
हृद्यगन्ध न०हृद्यो गन्धोऽस्य। चुद्रजीरके हेमच०। २विल्व-
वृक्षे पु० जटा०। ३आत्मा स्त्री राजनि०। ४तुलसी०।
हृद्यगन्धीत्यपि ४चुद्रजीरके न० राजनि०।
हृद्रोग पु० ६त०। हृदयस्य रोगभेदे हृदामयोऽप्यत्र।
भावप्र० तस्य निदानादि तद्वच्चं चोक्तं यथा
"हृद्रोगस्य विप्रकृष्टनिदानमाह "अत्युष्णगुरुभोजनाद्
कषायतिक्तश्रमाभिघाताध्ययनप्रसङ्गैः। सञ्चिन्तनैर्वेगवि-
धारणैश्च हृदामयः पञ्चविधः प्रदिष्टः"। प्रसङ्गः
सततं सेवा। सञ्चिन्तनम् अतिचिन्ता राजभयादि-
जमिति। हृदामयः स च पञ्चविधः वातिकः पैत्तिकः
श्लैष्मिकः सान्निपातिकः क्रिमिजश्चेति। तस्य संप्राप्ति-
पूर्वकं लक्षणमाह। "दूषयित्वा रसं दोषा विगुणा
हृदयङ्गताः। हृदि बाधां प्रकुर्वन्ति हृद्रोगस्तं प्रचक्षते"।
विगुणाः दष्टाः बाधां दोषभेदेन नानाविधां व्यथाम्।
मङ्गवत्पीडामिति गणदासः। वातिकं हृद्रोगमाह
"आयम्यते मारुतेन हृदयन्तुद्यते तथा। निर्मथ्यते
दीर्य्यते च स्फोट्यते पाट्यतेऽपि वा"। मारुतेन हृद्रोग
इति शेषः। आयम्यते व्यथया विस्तार्य्यते इव। त-